

Scenariusze cyklu lekcji o książce *Dzieci, których nie ma* Renaty Piątkowskiej

– lekcja pierwsza –

I

Temat

Dzieci, których nie ma autorstwa Renaty Piątkowskiej. O zapomnianym „Małym Auschwitz”.

Cele lekcji

Przybliżenie uczniom historii hitlerowskiego obozu dla dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi.

Nauka radzenia sobie z tekstami poruszającymi trudne tematy, które mogą wywoływać silne emocje.

Cele lekcji przeznaczone dla ucznia

Podsumujesz i usystematyzujesz swoją dotychczas zdobytą (w trakcie samodzielnej pracy przed lekcją) wiedzę na temat lagru dla dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi.

Będiesz wyrażać swoje refleksje z lektury tekstu za pomocą metody *silent conversation*.

Metody i formy pracy

Wspólne omawianie uzupełnionych wcześniej przez uczniów kart pracy (załącznik nr 1).

Silent conversation, czyli *rozmowa w milczeniu*, której propagatorką jest m.in. Karen Shawn, amerykańska ekspertka w dziedzinie dydaktyki, zajmująca się przede wszystkim tematyką Holocaustu. Zasady takiej rozmowy są bardzo proste: nauczyciel prosi uczniów, aby zapoznali się z określonym tekstem kultury (w tym przypadku uczniowie proszeni są o przeczytanie przed lekcją książki *Dzieci, których nie ma* autorstwa Renaty Piątkowskiej), a sam rozwiesza na ścianach duże arkusze papieru z zapisanymi pytaniami/zdaniami do rozwinięcia. Następnie uczniowie otrzymują pisaki i proszeni są, aby na podstawie materiałów, z którymi wcześniej się zapoznali, w absolutnej ciszy i bez konsultowania się ze sobą, zapisali swoje odpowiedzi i przemyślenia na poszczególnych kartach, a także, by jednocześnie śledzili pojawiające się wypowiedzi innych osób i w razie potrzeby odpowiadali na nie, dodając swoje komentarze, pisząc plusiki przy opiniach, z którymi się zgadzają itp. Po wykonaniu tej części zadania nauczyciel dzieli klasę na odpowiednią liczbę grup i prosi uczniów o podsumowanie odpowiedzi, które znalazły się na poszczególnych plakatach. Dopiero wtedy uczniowie mogą zacząć ze sobą dyskutować. Prezentacja ich wniosków odbywa się na forum klasy i jest okazją do dalszej rozmowy czy wyjaśnienia wątpliwych kwestii.

II

Przebieg lekcji:

1. Działania wstępne, wprowadzające

Na lekcji poprzedzającej nasze zajęcia rozdajemy uczniom karty pracy i prosimy ich, aby uzupełnili je w domu, czytając książkę *Dzieci, których nie ma* autorstwa Renaty Piątkowskiej, a także podajemy link do aplikacji, dzięki której będą mogli odbyć spacer po zrekonstruowanym obozie przewencyjnym dla młodzieży polskiej w Łodzi. Należy zrobić to na tyle wcześnie, żeby uczniowie spokojnie mogli zapoznać się z tekstem i wykonać zlecone im zadania.

Na początku naszych zajęć podsumowujemy dotychczasowe działania uczniów, wspólnie sprawdzamy karty pracy (załącznik nr 1) dotyczące obozu, tak, by uczniowie mogli uzupełnić ewentualne braki lub zapytać o coś w razie wątpliwości, kilka osób pytamy o to, co najbardziej zaintrygowało je w trakcie wirtualnego spaceru po lagrze.

2. Część główna, zadania dla uczniów

Rozpoczynamy pracę z wykorzystaniem metody *silent conversation*. Jeżeli wcześniej nie pracowaliśmy z uczniami w ten sposób, to należy ich zapoznać z zasadami *rozmowy w ciszy*, które zostały przedstawione powyżej, w podpunkcie metody i formy pracy.

W przypadku lekcji dotyczącej książki *Dzieci, których nie ma* na arkuszach porozwieszanych na ścianach, mogłyby się znaleźć następujące pytania:

- Jakie emocje wzbudził w Tobie przeczytany tekst? Co Cię w nim najbardziej zaskoczyło?
- Z czym kojarzy ci się dzieciństwo?
- Jakimi cechami powinien, Twoim zdaniem, charakteryzować się wychowawca?
- Jak zachowywali się obozowi „wychowawcy”?
- Jaki był przedstawiony w obozie świat? Czym różnił się on od realiów, w jakich żyjemy współcześnie?
- Jak odczytujesz symbolikę Pomnika Martyrologii Dzieci nazywanego też pomnikiem Pękniętego Serca? Czy uważasz, że to dobra forma uczczenia pamięci dzieci więzionych w tym obozie? (na tym arkuszu warto przykleić zdjęcie pomnika)

Po zakończeniu rozmowy w ciszy dzielimy klasę na odpowiednią liczbę grup (tożsamą z liczbą zadanych pytań) i prosimy uczniów o podsumowanie odpowiedzi, które znalazły się na poszczególnych plakatach. Prezentacja wniosków każdego z zespołów odbywa się na forum klasy i jest okazją do dalszej dyskusji czy wyjaśnienia wątpliwości.

3. Podsumowanie, ewaluacja

Na zakończenie warto podkreślić, że omawiana przez nas książka to niełatwa w odbiorze pozycja lekturowa, nawet wydawca zaleca lekturę czytelnikom starszym niż 15 lat. Stąd zrozumiałe jest to, że w uczniach mogły się zrodzić różne emocje. Warto wyrazić nadzieję, że rozmowa w milczeniu oraz dyskusja po niej następująca okazały się pomocne w uporaniu się z tą trudną tematyką, a także wspomnieć, że czekają nas

jeszcze kolejne lekcje z tego cyklu, dzięki którym temat ten będzie mógł być bardziej oswojony, przepracowany. W razie dostrzeżenia takiej potrzeby można także poprosić uczniów, aby w ramach zadania domowego odpowiedzieli na jedno lub kilka pytań, które mogą być pomocne w zmierzeniu się z takim tematem, np.:

- Jak zdobyta wiedza o obozie przy Przemysłowej wpłynęła na Ciebie?
- Dlaczego warto rozmawiać o sprawach trudnych i bolesnych?
- Jak sprawić, by trudna pamięć nie obciążała nas?
- Jak radzić sobie z obciążeniem psychicznym, które nie dotyczy nas, ale które wiąże się z naszą empatią?

III

Materiały wykorzystane na lekcji

Karty pracy podsumowujące lekturę (załącznik nr 1)

Do przeprowadzenia *silent conversation* potrzebne są duże arkusze papieru (po jednym na każde pytanie) oraz pisak dla każdego dziecka, aby uczniowie mieli możliwość swobodnej wypowiedzi. Kartki można przyczepić do ściany / tablicy, bądź w przypadku braku takiej możliwości położyć nałączonych ławkach. Najlepiej rozlokować je w różnych miejscach klasy, aby młodzież nie tłoczyła się w jednym miejscu, bowiem mogłoby to utrudnić zapisywanie odpowiedzi. Jak już wspomniano wcześniej, na arkuszu dotyczącym Pomnika Martyrologii Dzieci warto zamieścić zdjęcie tego obiektu, np.:

Źródło: „Pęknięte Serce”... pamięci więzionych i pomordowanych dzieci,
<https://www.polskaniezwykla.pl/web/place/21745,loz-pekniete-serce----pamieci-wiezionych-i-pomordowanych-dzieci.html> [dostęp: 1 VI 2020].

Multimedialny plan niemieckiego obozu pracy dla polskich dzieci przy ul. Przemysłowej
<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/96009,Niemiecki-oboz-dla-dzieci-przy-ul-Przemyslowej-w-Lodzi-narzedzie-multimedialne.html> [dostęp: 21 V 2020]

Zrzuty wybranych ekranów z aplikacji:

IGLARNIA

Murowany budynek, w którym mieścił się warsztat wyrobu sztucznych kwiatów, klejenia torebek i prostowania igieł tkackich tzw. iglarnia.

ZEZNANIE HELENY OFIARY Z DOMU LESZCZYŃSKA (UR. 1931 R. W POZNANIU) 1970 R.

„Ja zostałam przydzielona do „Blumensztuby”, tzn. wytwórni sztucznych kwiatów. Nadzór nad komandem w „Blumensztuby” sprawowała wachmanka [Maria] Linke i częściowo Genowefa Pohl [vel Eugenia Pol], która wybierała nas do pracy w cieplarni u ogrodnika. [Maria] Linke i Pohl karały nas za drobne przewinienia chłostą, chłosta polegała na tym, że kijem były nas gdzie popadło. Ja sama dostałam lanie od Linke, ale widziałam również jak biła dziewczynki także Pohl, której było obojętne, w jaką część ciała bije. Podobno wykonywała rozkazy [Sydonii] Bayer.”

IPN Łd, 503/106, t. 5, k. 204.

1 HAUS VIII

- 2 Drewniany budynek wielorodzinny, przez kilka miesięcy funkcjonowania obozu był niewykorzystywany ze względu na zły stan techniczny. Następnie przeniesiono do niego dzieci z noczeniem nocnym. Przez władze obozowe określany był jako „Haus VIII”.
- 3

IV

Bibliografia

Kania A., *Na czym polega i jaką ma wartość „rozmowa w milczeniu”*. Opowiadania Idy Fink, w: *Lekcja (nie)obecności. Dziedzictwo polsko-żydowskie w edukacji polonistycznej*, seria *Edukacja nauczycielska polonisty*, t. 28, TAIWPN „Universitas”, Kraków 2017, s. 110–133.

Piątkowska R., *Dzieci, których nie ma*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2020.

opracowała: Aleksandra Dziubdziela

Załącznik nr 1

Prewencyjny Obóz Policji Bezpieczeństwa dla Młodzieży Polskiej w Łodzi

– podstawowe informacje –

Przy jakich ulicach i przy jakim obiekcie
znajdował się obóz?

–
–
–
–
–

Podaj daty:

początku działalności lagru

końca działalności lagru

Wypisz od punktów z jakich powodów
dzieci trafiały do tego lagru?

Streść jak Himmler uzasadniał koncepcję utworzenia
obozów prewencyjno-izolacyjnych dla polskich dzieci.

Ile dzieci, według różnych szacunków,
przeszło przez obóz w trakcie 25 miesięcy
jego istnienia?

Co najbardziej zaskoczyło cię w trakcie wirtualnego
spaceru po terenie lagru? Który obiekt najbardziej cię
zainteresował? Dlaczego?

I

Temat

„Dzieci rodzą się ze skrzydłami. Nauczyciele pomagają im je rozwinąć.” Czy zawsze?

Cele lekcji

Przyjrzenie się pojęciom „wychowanie” i „wychowawca”, rozpatrzenie ich w różnych aspektach i w odniesieniu zarówno do czasów wojny, jak i współczesności.

Uświadomienie uczniom wagi roli wychowawcy.

Poznanie głównych założeń pedagogiki Korczaka, które powinny być podstawą myślenia o wychowaniu.

Cele lekcji przeznaczone dla ucznia

Rozważysz wzór osobowy wychowawcy. Obnażysz pustkę fałszywej pedagogiki, dzięki skonfrontowaniu jej z pedagogiką opartą na miłości i szacunku.

Poznasz prawdziwy wzór wychowawcy – postać Janusza Korczaka jego sposoby na wychowywanie dzieci w czasie wojny, które są aktualne do dziś.

Metody i formy pracy

Omówienie dwóch plansz z poprzedniej lekcji, wykonanych techniką *silent conversation*:

1. Jakimi cechami powinien, Twoim zdaniem, charakteryzować się wychowawca?
2. Jak zachowywali się obozowi „wychowawcy”?

Rozmowa/pogadanka wokół wniosków z poprzedniej lekcji i założeń pedagogiki Korczaka

Projekcja fragmentów filmu *Korczak* w reżyserii Andrzeja Wajdy

Dyskusja po projekcji fragmentów

Praca w grupach

II

Przebieg lekcji:

1. Działania wstępne, wprowadzające

Na lekcji poprzedzającej nasze zajęcia prosimy uczniów o zapoznanie się z krótką biografią Janusza Korczaka i głównymi тезami jego pedagogiki (nauczyciel może zaproponować im dwa źródła internetowe, gdzie wiedza o postaci przedstawiona jest w rzetelny sposób):

- <http://www publikacje.edu.pl/pdf/9265.pdf>
- <https://culture.pl/pl/artykul/korczak-pedagog>

Krótką notatką dla nauczyciela w oparciu o powyższe źródła (choć zachęcam do zapoznania się z nimi w całości)

Główne założenia pedagogiki Korczaka

Stosunek Janusza Korczaka do dziecka uwzględniał cztery czynniki pedagogiczne: dziedziczność, środowisko, własną aktywność dziecka i wychowanie. Metoda jego pracy polegała na stworzeniu odpowiedniej sytuacji życiowej, w której wychowanek może się sprawdzić zgodnie z indywidualnymi predyspozycjami i uwarunkowaniami. Podkreślał znajomość warstw społecznych, z których wywodziło się dziecko. Postulował partnerstwo pomiędzy wychowawcą a wychowankiem. Partnerstwo to powinno opierać się na wzajemnym zaufaniu. Dziecko powinno ufać wychowawcy, ale także wychowawca powinien posiadać zaufanie do dziecka, do jego umiejętności i rozsądku. Interpersonalne relacje pomiędzy wychowawcą a wychowankiem powinny opierać się na pełnym porozumieniu obu stron, na wspólnym działaniu i na wspólnym podejmowaniu decyzji. Wychowawca powinien wyróżniać się szczerą pracowitością, zajmować się stałym i wielostronnym poznawaniem dziecka, być dobrym diagnostą zarówno poprzez stałą obserwację dziecka, jak również poprzez empatię. Korczak formułuje katalog praw dziecka, a najważniejsze z nich to: prawo do szacunku, prawo do niewiedzy, prawo do niepowodzeń i łez, prawo do upadków, prawo do własności, prawo do tajemnicy, prawo do radości, prawo do wypowiedzania swych myśli i uczuć, prawo do dnia dzisiejszego. Sens tej pedagogiki można podsumować zdaniem Korczaka: *Nie ma dzieci – są ludzie*.

Na początku zajęć nauczyciel wywiesza na tablicy dwie plansze z poprzedniej lekcji (*Jakimi cechami powinien, Twoim zdaniem, charakteryzować się wychowawca? Jak zachowywali się obozowi „wychowawcy”?*). Następnie prosi, by uczniowie przypomnieli sobie wnioski płynące z tych plansz, tutaj nauczyciel może odczytać zapisane hasła, po czym zachęca do krótkiej dyskusji wokół zagadnień pedagogiki Korczaka na podstawie lektury domowej. Można zadawać uczniom pytania naprowadzające np.

Jakie były główne wyznaczniki tej pedagogiki?

W jaki sposób Korczak motywował swoich wychowanków w Domu Sierot?

Jakie aktywności organizował podopiecznym?

W jakich czasach żył i czy te okoliczności miały jakiś wpływ na jego filozofię wychowania, jaki?

Czy można go nazwać dobrym wychowawcą i dlaczego?

2. Część główna, zadania dla uczniów

Następuje projekcja wybranych fragmentów filmu. Należy najpierw wyświetlić wszystkie fragmenty, a dopiero na koniec przystąpić do rozmowy z uczniami.

Proponowane fragmenty (można wybrać część z nich lub zaproponować własne):

24:23 – 27:35 *Radosne powitanie doktora przez dzieci*
30:50 – 33:00 *Opiekuńczość Korczaka*
52:47 – 54:42 *Warunki w Domu Sierot w getcie*
1:06:30 – 1:09:00 *Podejście doktora do wychowanków*
1:40:10 – 1:50:25 *Wybór pozostania z dziećmi do końca*

Rozmowa po projekcji fragmentów – nauczyciel prosi, by uczniowie przypomnieli sobie sceny z książki *Dzieci, których nie ma*, próbowali zestawiać je z fragmentami filmu i tym, co przeczytali w domu o Korczaku. Nauczyciel wskazuje, że należy opisać rozdźwięk, jaki powstaje po przeczytaniu książki i pokazanych tam „wychowawców”, a wychowawcy pokazanego w filmie.

Warto tutaj podkreślić fakt, że Korczak żył w tych samych czasach, o których mowa w książce. Nauczyciel może postawić pytanie do dyskusji – *Jak to jest możliwe, że jeden wychowawca potrafił kierować się w nieludzkich czasach miłością, a inny „wychowawcy” bestialską przemocą?*

Po rozmowie nauczyciel dzieli uczniów klasę na 5 zespołów, każdy otrzymuje po 2 cytaty (załącznik nr 2) z prac Janusza Korczaka, zadaniem uczniów jest zinterpretować cytaty i odpowiedzieć na pytanie:

Jak sądzisz, które zachowania wychowawców obozowych mogłyby ulec zmianie, gdyby znali oni i wprowadzali w życie cytaty, z którymi się zapoznałeś?

Uczniowie powinni odnosić się do konkretnych scen opisanych w książce. Mogą też napisać przykładowe wypowiedzi, jakie mogłyby paść z ust „wychowawców” w danej scenie. Pracę w grupach należy podsumować krótkimi prezentacjami każdej z grup.

Jako pracę domową nauczyciel może zaproponować następujące zadanie:

Stwórz *Dekalog Dobrego Wychowawcy*, którego sam chciałbyś przestrzegać. Możesz odnieść się do wskazań Korczaka, ale i własnych przemyśleń.

3. Podsumowanie, ewaluacja

Nauczyciel powinien zaznaczyć kontrast powstający pomiędzy pedagogiką pełną miłości i pedagogiką fałszywą (bo tak należy określić program „wychowawczy” stosowany w obozie). Ważne, by podkreślić, że jednak mimo bestialstwa czasów wojny zdarzali się ludzie, którzy byli wychowawcami i pedagogami z powołania, tak samo jak w dzisiejszym świecie. To, że widzimy liczne złe przykłady, nie oznacza, że dobrych nie ma. Należy zachęcić uczniów do szukania dobrych wzorów dookoła nas oraz zainspirować, by zasady Korczaka wprowadzali w swoje życie w stosunku do innych ludzi, a w przyszłości by sięgali do nich jako rodzice czy wychowawcy. Dobrym ćwiczeniem w tym obszarze będzie wspomniane powyżej tworzenie dekalogu wychowawcy czy obejrzenie całego filmu Wajdy.

III

Materiały wykorzystane na lekcji

Plansze z poprzedniej lekcji

Cytaty do pracy w grupach (załącznik nr 2)

Film *Korczak*, reż. Andrzej Wajda, [dostęp online: 21 V 2020, <https://zaq2.pl/video/pfzpt>]

IV

Bibliografia

- Ukleja L., *Myśl pedagogiczna Janusza Korczaka*, [dostęp online: 21.05.2020, <http://www publikacje.edu.pl/pdf/9265.pdf>].
- Gliński M., *Korczak – pedagog*, [dostęp online: 21 V 2020] <https://culture.pl/pl/artykul/korczak-pedagog>

opracowała: Kamila Ciupińska

Załącznik nr 2

Cytaty z prac Janusza Korczaka

Dziecko nie może myśleć «jak dorośli», ale może dziecięco zastanawiać się nad poważnymi zagadnieniami dorosłych; brak wiedzy i doświadczenia zmusza je, by inaczej myślało.

Nie zabiegajmy o to, by każdy czyn uprzedzić, w każdym zawahaniu się natychmiast drogę wskazać, przy każdym pochyleniu biec z pomocą. Pamiętajmy, że w momencie silnych zmagających może nas zabraknąć.

...szczęście dla ludzkości, że nie możemy zmusić dzieci, by ulegały wpływom wychowawczym i dydaktycznym zamachom na ich zdrowy rozum i zdrową ludzką wolę.

Dziecko jest cudzoziemcem, nie rozumie języka, nie zna kierunku ulic, nie zna praw i zwyczajów. [...] Potrzebny przewodnik, który grzecznie odpowie na pytanie.

...mówiłem nie do dzieci, a z dziećmi, mówiłem nie o tym, czym chcę, aby były, ale czym one chcą i mogą być.

Niemowlę bada swe ręce. Prostuje, wodzi w prawo i w lewo, oddala, zbliża, rozstawia palce, zaciska w pięść, mówi do nich i czeka na odpowiedź, prawą chwyta lewą rękę i ciągnie, bierze grzechotkę i patrzy na dziwnie zmieniony obraz ręki, przekłada ją z jednej do drugiej, bada ustami, natychmiast wyjmuje i znów patrzy powoli, uważnie. [...] Ono nie bawi się: przecież do licha oczy i dostrzeżcie wysiłek woli, by zrozumieć. To uczony w laboratorium, wmyślony w zagadnienie najwyższej wagi, a które wyslizguje się jego rozumieniu.

Bądź sobą – szukaj własnej drogi. Poznaj siebie, zanim zechcesz dzieci poznać. Zdaj sobie sprawę z tego, do czego sam jesteś zdolny, zanim dzieciom poczniesz wykreślać zakres ich praw i obowiązków.

Jeśli umiecie diagnozować radość dziecka i jej natężenie, musicie dostrzec, że najwyższą jest radość pokonanej trudności, osiągniętego celu, odkrytej tajemnicy. Radość tryumfu i szczęście samodzielności, opanowania, władania.

Im mizerniejszy poziom duchowy, bezbarwniejsze moralne oblicze, większa troska o własny spokój i wygodę, tym więcej zakazów i nakazów, dyktowanych pozorną troską o dobro dziecka.

Całe wychowanie współczesne pragnie, by dziecko było wygodne, konsekwentnie krok za krokiem dąży, by uśpić, stłumić, zniszczyć wszystko, co jest wolą i wolnością dziecka, hartem jego ducha, siłą jego żądań i zamierzeń.

I

Temat

Dzieci, których nie było? O (nie)obecności obozu dla dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi.

Cele lekcji

Zapoznanie uczniów z terminem *postpamięć*.

Zwrócenie uwagi uczniów na fakt, że wiele wydarzeń z historii staje się zapomnianych, ale możemy w pewnej mierze to zmienić, samemu stając się depozytariuszami pamięci o minionych wydarzeniach, ważnych miejscach, bądź zasłużonych osobach.

Cele lekcji przeznaczone dla ucznia

Dowiesz się, czym jest termin *postpamięć*.

Obejrzysz materiały filmowe dokumentujące wspomnienia osób, które w dzieciństwie były więzione w obozie dla dzieci przy ul. Przemysłowej.

Będziesz pracować w grupie, gdzie wspólnie z kolegami i koleżankami podejmiecie refleksję nad różnymi aspektami funkcjonowania tego lagru, a także zastanowicie się, jak Wy możecie upamiętnić dzieci, które się tam znajdowały.

Metody i formy pracy

miniwykład

praca w grupach

Środki dydaktyczne

notatka z lukami o postpamięci (załącznik nr 3)

filmiki ze wspomnieniami więźniów obozu dla dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi

II

Przebieg lekcji:

1. Działania wstępne, wprowadzające

Na początku lekcji nauczyciel może wygłosić miniwykład o postpamięci. Poniżej zamieszczono przykładowy tekst, który może być wskazówką, jakie informacje warto zawrzeć w swojej wypowiedzi.

Pamięć przejmowana od innego podmiotu jest tematem prac wielu badaczy. Proponują oni różne określenia, np. „pamięć nieobecną”, „pamięć odziedziczoną”, „pamięć protezę”, „pamięć podziurawioną” czy też „świadeństwo z drugiej ręki”. Przytoczone sformułowania wskazują, iż zjawisko jest trudne do jednoznacznego zdefiniowania, a stosunek naukowców do istoty sprawy ujawnia zaproponowana nazwa. Wśród funkcjonujących w badaniach nad pamięcią terminów wyróżnia się określenie postpamięć, które zostało po raz pierwszy

zastosowane przez Marianne Hirsch. Należy podkreślić, iż za główny punkt odniesienia historycznego autorka przyjęła dzieje Holokaustu. Jej ustalenia mogą jednak stanowić doskonały wzór do opisu innych ważnych wydarzeń, które zapadły w pamięci jednostki lub społeczeństwa. Postpamięć stanowi swego rodzaju pomost między przeszłością a teraźniejszością. Dotyczy ona drugiego pokolenia, a więc tego, które nie było naocznym świadkiem traumatycznych wydarzeń; otrzymujemy ją jako pewien bagaż historii. Jej źródłem może być na przykład narracja, obraz, fotografia. Nie jest ona zapośredniczona ze wspomnień, lecz powstaje w wyniku kreacji wyobraźni. Występuje u ludzi, u których przeszłe wydarzenia były stale obecne (poprzez rozmowy, pamiątki rodzinne czy też osobliwe zachowania). Doświadczenia poprzedniego pokolenia stanowią fundament pamięci kolejnych.

Warto przed wygłoszeniem wykładu rozdać uczniom wydrukowane wcześniej notatki z lukami do uzupełnienia (załącznik nr 3), które w czasie naszej wypowiedzi będą mogli uzupełniać, a następnie wklejać je do zeszytu.

2. Część główna, zadania dla uczniów

Na projektorze wyświetlamy fragmenty wywiadów z byłymi więźniami obozu dla dzieci przy ul. Przemysłowej.

<https://www.youtube.com/watch?v=hg30cIvtPD0>

<https://www.youtube.com/watch?v=42WnVQ83REY>

Następnie dzielimy uczniów na grupy i prosimy ich o odpowiedź na następujące pytania:

1. O jakich uczuciach mówili byli więźniowie wspominając pobyt w obozie?
2. Jakie emocje towarzyszą świadkom historii przy przywoływaniu wspomnień?
3. O których aspektach pobytu w obozie więźniowie mówią najczęściej, co wspominają? Jaki obraz warunków życia w lagrze wyłania się z ich relacji?
4. Czy są takie momenty, w których opowieść przestaje być zrozumiała, pojawiają się niespójności lub niedopowiedzenia? Jak myślisz, z czego mogą one wynikać?
5. Jak myślisz, czy takie doświadczenia przeżyte w dzieciństwie mogły wpłynąć na dalsze życie tych osób? Jeśli tak, to w jaki sposób?
6. Na czym zależy świadkom historii, co jest dla nich dziś ważne?
7. Dlaczego historia obozu na Przemysłowej powinna być przedmiotem zainteresowań nie tylko byłych więźniów tego lagru?
8. Jak my możemy oddać cześć ofiarom tego terroru?

Podsumowaniem odpowiedzi uczniów na te pytania kończymy pierwszą lekcję.

Kolejne zajęcia rozpoczynamy od wylosowania przez każdą z grup jednej aktywności, której realizacją uczniowie będą się zajmować w trakcie trwania tej lekcji, a która to działalność będzie miała na celu pokazanie młodzieży, że nasza pamięć o ofiarach terroru może przybierać bardzo różne formy. Proponowane zadania dla grup to:

- napisanie listu do byłego więźnia obozu,
- zaprojektowanie plakatu szczerzącego wiedzę o obozie w Łodzi,

- przygotowanie pantomimy poruszającej tematykę cyklu lekcji,
- napisanie wiersza o więźniach obozu i ich losie,
- oraz piosenki o tożsamer tematyce.

3. Podsumowanie, ewaluacja

Należy zaznaczyć, że pielęgnowanie pamięci o poprzednich pokoleniach i traumatycznych doświadczeniach (wojna, Holokaust) jest obowiązkiem każdego z nas. Nauczyciel powinien zachęcić uczniów do samodzielnego odkrywania historii, dociekania, zgłębiania swojej wiedzy, by móc ją w przyszłości przekazać kolejnym pokoleniom. Warto też podkreślić, że część ofiarom dramatycznych wydarzeń z historii można oddawać na wiele sposobów. Przede wszystkim swoją świadomą postawą, organizacją różnych akcji lokalnych i o większym zasięgu, rozmawianiem o tym, ale i ponoszeniem odpowiedzialności za swoje działania wobec innych członków społeczeństwa. Na koniec lekcji można poprosić uczniów o osobistą refleksję w domu nad tym, czy i w jaki sposób minione wydarzenia i bohaterowie zdarzeń z przeszłości są obecni w naszym życiu, oddziałują na nas, czy pamięć o nich jest przez nas kultywowana?

III

Materiały wykorzystane na lekcji (karty pracy, zrzuty ekranu z aplikacji, prezentacje itp.)

komputer, rzutnik

arkusze papieru, pisaki, kredki (potrzebne do pracy w grupach)

notatka z lukami o postpamięci (załącznik nr 3)

IV

Bibliografia

Hirsch M., *Pokolenie postpamięci*, przeł. M. Borkowski, M. Sugiera, „Didaskalia: Gazeta Teatralna” 2011, nr 105, s. 28–36.

Kulik M., *Żydowska przeszłość Łodzi na kartach Fabryki muchołapek Andrzeja Barta. Dydaktyczny wymiar postpamięci*, w: *Historia najnowsza w literaturze i kulturze a edukacja polonistyczna*, seria *Edukacja nauczycielska polonisty*, t. 30, red. A. Janus-Sitarz, A. Kania, TAIWPN „Universitas”, Kraków 2018, s. 233–250.

Wójcik-Dudek M., *W(y)czytać Zagładę. Praktyki postpamięci w polskiej literaturze XXI wieku dla dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015.

opracowały: Kamila Ciupińska i Aleksandra Dziubdziela

Załącznik nr 3

Pamięć może być przejmowana od innego podmiotu. Zjawisko takie można określać inaczej jako np. „pamięć _____”, „pamięć _____”, „pamięć protezę”, „pamięć _____” czy też „świadek z drugiej ręki”. W badaniach najczęściej używa się jednak terminu _____, który został po raz pierwszy zastosowany przez Marianne Hirsch. Należy podkreślić, iż za główny punkt odniesienia historycznego autorka przyjęła dzieje _____. Postpamięć stanowi swoistego rodzaju pomost między przeszłością a teraźniejszością. Dotyczy osób z _____ pokolenia – czyli ktoś, kto nie był świadkiem traumatycznych wydarzeń, ale poznał je za pomocą np. _____, _____, _____, może odziedziczyć te doświadczenia. Postpamięć nie jest zapośredniczona ze wspomnień, lecz powstaje w wyniku kreacji _____. Doświadczenia poprzedniego pokolenia są fundamentem pamięci kolejnych.